

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ PREVENTIVA
EFECTUADA AL CARRER DE LA MERCÈ
(BARCELONA). NOVEMBRE DE 2002.
Codi: 120/02**

**Eva Orri Terrado (ATICS S.L.)
Barcelona, decembre de 2002**

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ
2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA
3. CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS
4. MOTIU DE LA INTERVENCIÓ I METODOLOGIA
5. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS
6. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC
7. CONCLUSIONS
8. BIBLIOGRAFIA

ANNEX

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA
DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

1. INTRODUCCIÓ

Amb motiu de les obres de reforç de la xarxa elèctrica previstes per la companyia FECSA-ENDESA, i portades a terme per l'empresa ESPELSA al carrer de la Mercè de Barcelona, i donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric es va prendre la decisió d'efectuar una intervenció arqueològica preventiva simultàniament a la realització de les obres. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa ATICS S.L., sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Eva Orri Terrado, amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona, amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

Aquesta actuació urbanística, que preveia la realització d'una rasa al paviment del carrer, entre els números 18 i 26 del carrer de la Mercè, es va dur a terme entre els dies 18 i 23 de novembre de 2002.

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

La present intervenció arqueològica s'ubica en el districte de Ciutat Vella de Barcelona, concretament en el barri de La Mercè.

El terme municipal que envolta la ciutat de Barcelona, s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5km. d'amplada limitada al NW per la serra de Collserola, on hi ha el Tibidabo (542m), la serralada de Sant Mateu a llevant i el massís del Garraf a ponent, entre els sectors deltaics del Llobregat i del Besòs.

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament diversificades.

El nucli antic, que correspon a la primitiva ciutat romana, damunt el Mont Tàber (15m), proper a la mar, dominat al Sud pel gran promontori de Montjuïc (173m), i que amb els seus raval més pròxims fou tot Barcelona fins a mitjans del segle XIX. Una serie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat. I una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles, que representà la unió entre la Barcelona Vella i els municipis del Pla.

El barri de la Mercè, situat al districte de Ciutat Vella, comprèn d'una banda la plaça i carrer de la Mercè, el carrer Ample, amb l'afegit de la plaça del Duc de Medinaceli i el passatge del Dormitori de Sant Francesc fins al Portal de la Pau, i per l'altre costat, s'estèn fins a la plaça de Sant Sebastià.

3. CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Durant molts segles la principal activitat comercial a Barcelona es feia a través de la mar. Aquest fet feu aparèixer entre l'actual Rambla i el barri de la Ribera un barri pròsper, anomenat del mar o de la Mercè, que es gestà entre els segles XIII i XIV.

Aquest barri tingué dos centres importants de poblament, el que s'originà a partir del carrer Ample i del seu carrer paral·lel, el de la Mercè, que tenia com a centres religiosos històrics destacats els convents de Sant Francesc i el de la Mercè, i el que es formà entorn del Pla de Palau, a la fi del segle XIV. L'erecció del temple i convent de la Mercè, fundat pel cavaller Pere Nolasc l'any 1218, coincideix amb l'origen de la Mercè com a barri.

Al davant de les platges de la Mercè existiren primer unes primitives Drassanes prop de l'actual plaça dels Traginers; l'hospital de Sant Nicolau, que desapareixeria amb el convent de Sant Francesc, i el Pla de les barques, platja on s'aixecaria, al segle XV, el nou port, que seria en funcionament ja al segle XVI.

Al segle XV el barri de la Mercè es convertí en residència de grans personatges, que erigiren els seus casals al carrer Ample, l'eix principal del nou barri, i carrers propers; com és el cas dels Montcada, responsables de la prosperitat del barri de la Ribera, que en aquest segle tenen la seva casa al Pla de Framenors (actual plaça del Duc de Medinaceli). El barri de la Mercè fou en aquest segle fins i tot residència temporal dels reis en les seves visites a Barcelona.

Tota aquesta façana marítima de la Barcelona antiga estigué mancada de muralles fins avançat el segle XVI i era per tant un sector situat entre l'antiga ciutat romana i medieval i el mar.

Va ser l'emperador Carles, hoste del barri durant les seves estades a Barcelona, qui va fer construir la muralla entre els anys 1553 i 1563. El port i aquesta muralla haurien de determinar, amb el pas dels anys i el retorn de privilegis pels vaixells catalans, lliures de practicar el comerç amb Amèrica, al segle XVIII, l'esplendor del barri de la Mercè i la decadència del barri de la Ribera.

Hi ha un parell de segles (XVI-XVIII) que Mercè i Ribera coexisteixen com a barris de l'aristocràcia i de la burgesia sense que cap dels dos no destaquí més que l'altre. Tantmatix, la participació de l'orde mercedari en les expedicions a Amèrica va inclinar,

juntament a una més gran proximitat al port, la balança cap a la Mercè.

Grans naviliers construïren els seus palaus al llarg del carrer Ample, que en els primers temps de la seva obertura va dur el nom d'Ample d'en Marquet, al·ludint a la família de navegants d'aquest cognom que va fer tant per impulsar els afers mariners d'una ciutat que, aleshores sí, vivia cara al mar.

Dels grans palaus del barri pocs en subsisteixen. Al llarg del segle XIX i XX han estat substituïts per altres edificacions. Així i tot no han desaparegut d'una manera tant total com el convent de Sant Francesc, enderrocat com a conseqüència de l'ona anticonventual, que va servir a la ciutat vella per a recuperar algun o altre espai públic, i la muralla del mar, que durant bona part dels segles passats caracteritzaren la Mercè.

El 1877, els comerciants dels carrers de la Mercè, pressionaren per a l'enderroc de la muralla del mar, i la transformació del passeig en un indret amb botigues i vistes al mar. El 1881, ja era aterrada i donà lloc al passeig de Colom.

Durant el segle XIX, la Mercè esdevingué un barri bancari. Al Banc de Barcelona, que ocupà l'antiga foneria de canons de la Rambla, el varen seguir altres establiments de crèdit, conseqüència del caire residencial del barri, que no es començaria a perdre fins al moment de la formació de l'Eixample. L'èxode dels bancs unit a l'evident lloc secundari a que passàren els afers marítims varen fer heretar al nou barri de l'Eixample l'hegemonia de Barcelona.

Malgrat l'obertura de l'ample passeig de Colom, i de les places de Medinaceli i d'Antoni López, la Mercè responia igualment a la figura de Barri fosc i atapeït propi de la Barcelona vella.

Pel que respecte als antecedents arqueològics cal dir que s'han realitzat escasses intervencions en aquesta zona. Només tenim constància d'una intervenció al mateix carrer de la Mercè, a l'edifici on avui es troba la Societat General d'Autors, i la memòria de la qual no hem pogut consultar ja que encara no ha estat presentada.

4. MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ I METODOLOGIA

Arrel de les obres efectuades per l'empresa ESPELSA, per tal de renovar l'antic servei elèctric i instal·lar un de nou, al carrer de la Mercè, en el tram situat entre els carrers de Simó Oller i de la Plata, concretament entre els números 18 i 26, es va creure necessari fer un seguiment arqueològic amb l'objectiu de documentar les possibles restes arqueològiques que es pogués conservar. Així doncs, l'objectiu principal de l'actuació consistia en identificar qualsevol vestigi arqueològic existent donada la proximitat del convent dels mercedaris de finals del segle XIII.

La present intervenció preveia l'obertura del subsòl mitjançant una rasa. Per la realització d'aquesta es va escollir un procediment manual, treballant amb pic i pala però amb l'ajuda d'un martell neumàtic per trencar i aixecar les rajoles i la capa de preparació de formigó del carrer.

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'"Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

5. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

El dia 18 de novembre de 2002 van començar les tasques de reforç de la xarxa elèctrica a partir de la canalització en rasa i instal·lació subterrània de tubs que substituirien els antics serveis. Aquesta instal·lació s'ha realitzat a partir de l'obertura d'una rasa de 38 metres de llarg, una amplada de 1 metre i 0,60 metres de profunditat, que transcorria paral·lela a la línia de façana actual en el tram del carrer de la Mercè, situat entre els carrers de Simó Oller i de la Plata; concretament entre els números 18 i 26 (Fig. 1).

Aquests 38 metres de rasa es van obrir esglaonadament, ja que el procediment emprat era el d'obrir i tapar progressivament cada 10 metres un cop col·locat el tub.

En aquesta rasa han estat descobertes les restes d'un mur (U.E 102) (Fig. 2, 3). Aquest ha aparegut a una cota molt superficial, un cop arrencat l'asfalt, a uns 0,30 metres del nivell actual del carrer (cota 3'58). D'aquesta paret, paral·lela a la rasa i a la façana de l'actual edifici, i traçada d'est a oest, ha quedat descoberta la cara nord.

La part visible té una amplada d'entre 0,20-0,25 metres, -la resta del mur es troba per sota de l'edifici actual- i una profunditat d'uns 0,25-0,30 metres (cota 3'38), sense que haguem arribat a la base d'aquesta.

Aquest apareix bastit amb carreus de diferents mides i maons, units amb morter de calç blanc, formant filades regulars. Tot i que aquest mur tindria la mateixa llargada que la rasa, en alguns trams es trobava força malmès, amb diversos retalls per encabir algun servei.

Cal pensar que aquest mur descobert correspondria a les restes de la fonamentació de les cases anteriors enderrocades durant els segles XVIII-XIX i sobre les quals

posteriorment es construïren els edificis actuals.

Pel que respecta a l'estratigrafia, hem pogut documentar una primera capa, U.E. 100, composta per l'enrajolat del carrer i una preparació formada per formigó i per un entramat de ferro, amb una potència de 0,25 metres (cota 3'63).

El segon nivell, U.E. 101, que estaria cobrint la U.E. 102, es tractaria d'un nivell d'aportació format per sauló barrejat amb un sediment de color marró clar i amb restes de material constructiu contemporani, fruit de l'anterior obertura del carrer per la instal·lació d'altres serveis. Aquest nivell, amb una potència de 0,35 metres (cota 3'53), no ha proporcionat cap material arqueològic

7. CONCLUSIONS

Arrel de les obres d'instal·lació de la nova xarxa elèctrica portades a terme al carrer de la Mercè de Barcelona, en el tram comprès entre els carrers de Simó Oller i de la Plata, (numers 18-26), encarregats per la companyia FECSA-ENDESA i realitzats per l'empresa ESPELSA, es va projectar obrir una rasa de 38 metres de longitud i una profunditat de 0,60 metres.

L'actual intervenció estava dirigida a l'avaluació arqueològica del terreny. El resultat, un cop realitzat aquest control ha estat el següent:

- S'ha localitzat parcialment, una estructura que transcorria paral·lel a la rasa i s'endinsava per sota de l'edifici actual, que possiblement correspondria a les parets dels edificis que formaren part de la trama urbanística de l'antic barri de la Mercè, i que foren enderrocats entre els segles XVIII i XIX. Cal esmentar que la profunditat que ha assolit la rasa no ha permès arribar a la base d'aquest mur.

- Cobrint aquesta estructura trobem un nivell de rebliment aportat, format bàsicament per sauló fruit de la remoció anterior d'aquest tram per a instal·lar altres serveis. Aquest estrat doncs, amb una potència d'uns 0,35 metres almenys en una cota de 0,60 metres de profunditat respecte al nivell del mar (cota 3,28) no ha proporcionat cap element arqueològic.

Així doncs, cal dir que el control arqueològic realitzat en aquesta rasa no ha proporcionat cap mena de material ceràmic ni de nivell arqueològic associat a l'estructura descoberta.

8. BIBLIOGRAFIA

CIRICI, A. 1971: *Barcelona pam a pam*. Editorial Teide. Barcelona

DDAA. 1982: Gran geografia comarcal de Catalunya. Introducció. Barcelona, Baix Llobregat. *Enciclopèdia Catalana* . Barcelona

DDAA. 1992: La ciutat consolidada (segles XIV-XV). *Història de Barcelona*. Vol III. Barcelona

DDAA. 1999: Els barris de Barcelona. Vol I. Ciutat vella i l'Eixample. *Enciclopèdia Catalana* . Barcelona

DURAN I SANPERE, A. 1972: *Barcelona i la seva història*. Vol I. Barcelona

FABRE, J., HUERTAS, J. 1977: *Tots els barris de Barcelona. L'Eixample i la Barcelona Vella*. Volum V. Edicions 62. Barcelona

HARRIS, E.C. 1979: *Principios de estratigrafía arqueológica*. Editorial crítica. Barcelona

CARANDINI, A. 1981: *Técnicas de excavación arqueológica*. Milán

ANNEX

- DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

- F.1- Vista del carrer de la Mercè.
- F.2- Procés de treball amb martell neumàtic. Aixecament del paviment del carrer.
- F.3- Vista parcial de la Rasa 1. Inici. Procés de treball.
- F.4- Rasa 1. Detall fonamentació (UE 102). Vista frontal, cara nord.
- F.5- Vista parcial de la Rasa 1. Continuació i detall de la fonamentació (UE 102).
- F.6- Vista parcial de l'últim tram de la Rasa 1.
- F.7- Rasa 1. Final.

- DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Fig. 1- Plànol urbanístic amb la rasa efectuada situada al carrer de la Mercè. Rasa 1 i cotes.

Fig. 2- Secció Est-Oest d'un tram de la Rasa 1. Cara nord del mur descobert (U.E. 102).

Fig. 3- Secció Nord-Sud de la Rasa 1.